

พุทธศาสนากับปัญหาสำคัญอื่น ๆ ในจริยศาสตร์

6.1 พุทธจริยศาสตร์อิงความจริงตามสมมุติ

หลักจริยศาสตร์ของพุทธศาสนาอิงหลักทฤษฎีของความจริงทางผัสสะ แต่ไม่ไต่คว้า เป็นความจริงที่เที่ยงแท้แน่นอน คงอยู่เป็นนิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมสลาย ถือเป็นความจริงตามสภาพที่มีบัญญัติหรือกำหนดขึ้นเรียกกันว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ เช่น ต้นไม้ คน สุนัข โดยต้องถือว่า มีต้นไม้ มีคน หรือมีสุนัขอยู่จริง ก็คือจริงในชั้นสมมุติ¹ หรือตามที่กำหนดกันขึ้น เพราะถ้าถือความจริงตามชั้นปรมาตต์แล้ว ความดีความชั่วก็เป็นสิ่งที่กำหนดไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้น เป็นไปตามเงื่อนไข

ลองพิจารณาตัวอย่างของคำพูดที่เราเรียกกันว่า พูดจริง พูดเท็จ (ซึ่งในแง่ของศีลธรรม เรากำหนดไ้ว่าการพูดความจริง เป็นสิ่งที่ดี ควรทำ) เมื่อพิจารณาในชั้นปรมาตต์ เสียงที่พูดออกมาเป็นความจริง ความเท็จ ที่แท้ก็คือคลื่นเสียงที่ผ่านอากาศมากระทบกับอายตนะ คือ หู และต้องมีสัญญา คือการรับรู้ จึงไ้ยินเสียง ถ้าตัดตอนแก่นี้ จะเห็นว่า คำพูดที่จริงหรือเท็จก็เป็นเพียงเสียง โดยตัวของมันเองก็ไม่ดี ไม่ชั่ว เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในโลก และสิ่งอื่น ๆ ก็มีลักษณะทำนองเดียวกันนี้ เรากำหนด ชั่ว ดี ขึ้นก็ต่อเมื่อยึดถือว่ามีตัวเราเป็นผู้ไ้ยินเสียงนั้น และเกิดความพอใจหรือไม่พอใจ เห็นว่าคำพูดนั้นตรงหรือไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ที่เรารู้ไ้จากประสบการณ์ ฉะนั้นเมื่อเกิดมีตัวเราขึ้น เราจึงอยู่ในโลกของความจริงตามที่มีบัญญัติขึ้นเรียกเป็นตัวเรา เป็นผู้อื่น เป็นพี่ เป็นน้อง ฯลฯ ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ทางจริยศาสตร์ที่เรียกว่า ดี ชั่ว ควร ไม่ควร จึงต้องอิงความจริงตามบัญญัตินี้

¹ความจริงในพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ระดับ ก็คือความจริงชั้นสมมุติ คือที่เรียกขานกันว่าเป็นต้นไม้ คน ฯลฯ และความจริงในชั้นปรมาตต์ คือความจริงตามสภาพที่มีมันมีอยู่ เป็นอยู่

6.2 พุทธจริยศาสตร์ กับ ทฤษฎีเรื่องความสุข

ในพุทธศาสนาพูดถึงเรื่องความสุขไว้เหมือนกัน เช่นที่กล่าวไว้ในพระสูตรว่า
 ... เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรำลึกตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านควรสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสามารถหาได้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่²

... ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้วควยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้นพวกเธอเรียนแล้วพึงสองเสพ พึงให้เจริญ พึงกระทำไ้มากควยก็ โดยประการที่พรหมจรรย์นี้จะพึงยั่งยืน ดำรงอยู่โคนาน เพื่อประโยชน์เกื้อกูล³

หรือที่กล่าวไว้ว่า " สุขอันจากความสงบไม่มี " ⁴

ความสุขในพุทธศาสนาแปลง่าย ๆ ว่า " สงบ " เพราะพุทธศาสนาถือว่า ความสงบเป็นความสุข ความสงบดังกล่าวนี้เกิดจากสภาวะที่จิตไม่ยึดติดในอารมณ์ใด ๆ เมื่อจิตไม่ติดในอารมณ์ จิตจึงไม่หวั่นไหว ความสงบจึงเกิด ถ้าจิตติดในอารมณ์ก็จะต้องแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นชอบ หรือไม่ชอบ เมื่อจิตไม่ติดในอารมณ์ การแสดงออกก็เป็นกลาง ๆ ตามเงื่อนไข

ตัวอย่างเช่น การบริจาคช่วยการกุศล ถ้า ก. บริจาคโดยหวังว่าวันหนึ่งจะคงได้รับ การช่วยเหลือบ้าง อย่างนี้เรียกว่าจิตของ ก. ยังติดอยู่ในอารมณ์ คือยังยึดอยู่ในสิ่งตอบแทนที่ดีกว่าจะได้ ถ้าไม่ทำตามทีลึกลงจะผิดหวัง จิตของ ก. ยังไม่สงบ ความสุขก็ไม่เกิด แต่ถ้า ก. บริจาคเพียงเพื่อจะช่วยเหลือ เมื่อบริจาคแล้วก็แล้วกัน ไม่ยึดติดในอารมณ์ การช่วยเหลือของตนนั้นจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ หรือว่าจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร ฉะนั้นเมื่อผลจากการบริจาคจะเป็นอย่างไรก็ไม่กระทบกระเทือน ก. เพราะ ก. ไม่ยึดติดใน

²อ. 31/505/308

³พ. 2/107/165, ม. 22/428/208

⁴ช. 25/42

อารมณ์ของการบริจาคแล้ว จิตของ ก. ก็สงบตั้งแต่นั้น ความสุขก็เกิดจากการที่จิตไม่คิด
ในอารมณ์นั้น

การกล่าวถึงความสุขของชนเป็นอันมากในพระสูตรที่ยกมานั้น เป็นความสุขของแกล
ละคนที่เกิดจากสภาพที่จิตสงบ เมื่อแต่ละคนมีจิตที่สงบ ความสุขของส่วนรวมก็เกิด เหมือน
เมล็ดทรายที่มีสีขาว เมื่อนำมารวมกันก็เป็นกองทรายที่มีสีขาวได้ ความสุขอย่างนี้ตามพุทธ -
ธรรมถือว่า เป็นความสุขที่แท้จริง สำหรับความสุขที่เกิดจากการคิดในอารมณ์นั้น พุทธมคธถือ
ว่าไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง คือสุขที่เกิดจากกามคุณ 5 อันประกอบด้วยรูป รส กลิ่น เสียง
สัมผัส

... สุขโสมนัสโลกแลอาศัยกามคุณ 5 เหล่านี้เกิดขึ้น สุขโสมนัสนี้เรียกว่าสุขุอาศัย
กาม สุขของปุถุชน สุขในทิพย์ ไม่ใช่สุขของพระอรหันต์ เรากล่าวว่าไม่พึง
เสพ ไม่พึงให้เจริญ ไม่พึงทำไ้มาก ... ภิญฺสงฺกจากกาม สฺงฺกจากอกุศล-
กรรม เขาปฐมฌาน ... เขาทุติยฌาน ... เขาตติยฌาน ... เขาจตุตถฌาน ...
สุขเกิดแต่ความสงบ สุขเกิดแต่ความสงบ สุขเกิดแต่ความตรัสรู้ เรากล่าวว่า
พึงเสพไ้มาก พึงให้เจริญ พึงทำไ้มาก ... พึงประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสุข
ภายใน ...⁵

ฉะนั้นความสุขที่พุทธธรรมรับรองว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่าความสุขทั้งหลายคือ ความสุขที่
เกิดจากสภาพที่จิตสงบไม่คิดในอารมณ์ใด ๆ ตรงกับที่กล่าวว่า " นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง "
นั่นเอง

จะกล่าวว่าการกระทำที่ถือว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขก็ได้ แต่สุขในที่นี้ต้อง
หมายถึงความสงบอันเกิดจากสภาพที่จิตใจไม่ยึดติดในอารมณ์

6.3 พุทธธรรม กับ ความจริงแบบปรนัย

พุทธศาสนารับรองความจริงแบบ ปรนัย ซึ่งเป็นความจริงแบบไม่ขึ้นอยู่กับเวลาและ
สถานที่

ดังที่ไต่ถามแล้วว่า จุดหมายสูงสุด หรือความดีสูงสุดของพุทธศาสนาคือ นิพพาน ซึ่งสภาพที่เรียกว่านิพพานนั้นเป็นความจริงแบบปรนัย ไม่ขึ้นกับผู้ใด สภาพที่เรียกว่า นิพพาน เป็นสภาพที่จิตสงบจากกิเลสสาละทั้งปวง ไม่มีการ เปลี่ยนแปลงไปมาระหว่างความสุขกับ - ความทุกข์

หนึ่งในพระสูตรกล่าวรับรองความมีอยู่ เป็นอยู่ของสิ่งทั้งหลายไว้ในลักษณะที่เป็นการ รับรองความจริงแบบปรนัย ดังมีความปรากฏชัดเจนว่า

คุณกริณทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ชาตุนั้นคือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตบุรุษชาตุนั้นว่า สิ่งขารทั้งปวงไม่เที่ยง ... เป็นทุกข์ ... เป็นอนัตตา กรันแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เบิกเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่าย ...⁶

หมายความว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งล้วนตกอยู่ในข่ายแห่งสามัญญลักษณะ ก็มีความ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาทั้งสิ้นนั้นมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเป็นไปตามธรรมดาอยู่แล้ว ตามเหตุปัจจัย พระพุทธองค์จะอุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ความมีอยู่ เป็นอยู่ของสิ่งเหล่านั้นก็มีอยู่แล้ว พระพุทธองค์เพียงแต่ทรงค้นพบความจริงเท่านั้น มิใช่เป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์ให้กับ ความจริงเหล่านั้นแต่อย่างใด เพราะความจริงเหล่านั้นมีอยู่ก่อนแล้วในลักษณะที่เป็นปรนัยนั้น เอง

6.4 พุทธธรรม กับ หลักเจตนา

การกระทำทุกอย่างที่นำมาตัดสิน คือ ชั่ว ต้องประกอบด้วยเจตนา การกระทำที่ไม่มีได้ เกิดจากเจตนาหรือความจงใจ เราไม่นำมาตัดสิน เพราะตามหลักจริยศาสตร์นั้น การ - กระทำที่จะนำมาตัดสิน คือ ชั่ว ใดต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความจงใจ มิใช่เป็นการกระทำที่เกิดจากการถูกบังคับ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาพุทธธรรมในแง่จริยศาสตร์ดังที่ไต่ถามแล้วใน บทก่อน เราจึงอาจกำหนดเป็นหลักการได้ว่า พุทธธรรมมีลักษณะเป็นเจตนา เพราะ ถือเอาเจตนาเป็นสำคัญในการตัดสินการกระทำ คือ หรือ ชั่ว